

YÖNETİMİN YÖNETİLENLE BÜTÜNLEŞMESİ

Prof.Dr.Zeki Hafızoğulları, “ Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Fikrî Temelleri”, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 2001, s.XVIII+99.

Prof.Dr.Zeki Hafızoğulları'nın hazırladığı “*Türkiye Cumhuriyetinin Fikrî Temelleri*” adlı eseri üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, “İzmir-İktisat kongresi”; ikinci bölüm, “Mevzuatta Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Fikrî Temelleri”; üçüncü bölüm ise “Anayasa'nın Dördüncü Maddesinin Değiştirilmezliği, Birinci, İkinci ve Üçüncü Maddelerinin Anlamı, Kapsamı ve Sınırları Meselesi” başlığı altında kaleme alınmıştır.

Prof.Dr.Sadık Tural'ın “Yönetimin Yönetilenle Bütünleşmesi” başlıklı sunuş yazısında erk, idare, iktidar veya devletin, bir kişi veya grubun, geniş kitlelerin günlük hayatını tanzim eden başka toplumların saldırılarına karşı güvenlik oluşturmasını sağlayan yapısını beş ana unsuna dayalı olduğunu belirterek bunları ; a) Bağımsızlık, b) Adalet, c) Öz benliği ve öz kimliği konusunda hissî ve fikrî inançlarını koruma ve gelişmeye yardımcılık, d) Fert, topluluk ve toplum plânında iş, meslek, fırsat eşitliğine dayalı ölü açıklık, e) Yasama, yürütme ve yargının işleyişinde örtülü, yani örtülü olmak yerine yönetilenlerin tamamına karşı mümkün mertede aynı mesafede kalabilme, şeklinde açıklamaktadır.

Prof.Dr.Zeki Hafızoğulları “Ön söz” yazısında Türkiye Cumhuriyeti Devletinin fikrî temellerinin ciddi bir araştırma konusu olduğunu, Avrupa Birliği ve küreselleşme tartışmalarının yapıldığı şu günlerde bunların, birlikte, kamunun dikkatine ve eleştirisine sunulmasının yararlı olacağı düşüncesiyle bu eseri hazırladığını ifade etmektedir.

“*İzmir-İktisat Kongresi*” başlıklı birinci bölüm (s.1-33), Giriş, 1) İzmir-İktisat Kongresi'nin Yapıldığı Tarihî Dönem, 2) Evreni Farklı Bir Algılama Biçimi: Lâik Toplumsal Düzen, 3) Misak-ı İktisadî Esasları, 4) Devletin

Siyasî Düzeni Millî Devlet, 5) Millî İktisat, 6) Millî Toplum, 7) Millî Hukuk ve Sonuç adlı alt başlıklardan oluşmaktadır.

Erzurum kongresi, Sivas kongresi her yıl şenliklerle anılırken, üzerlerine bilimsel toplantılar yapılırken, her nedense eş değerde olan İzmir iktisat kongresine hakettiği önemin verilmeyişini vurgulayan Prof.Dr.Zeki Hafizoğulları şöyle devam etmektedir: “İşte, İzmir iktisat kongresi, Lozan konferansının dağıldığı, Türk heyetinin Konferansı terk edip yurda döndüğü, ulusal sıkıntıların ‘had safhada’ olduğu bir sırada, Kurtuluş Savaşı’nın noktalandığı İzmir’de, ülkenin birçok yerinden gelen, toplumu oluşturan sınıfları ve/veya ‘grupları’ temsil eden 1135 delege ile toplanmıştır” (s.5).

Bu bölümün sonuç kısmında özet olarak şu bilgiler verilmektedir:

İzmir iktisat kongresi, Lozan barış görüşmelerinin kesintiye uğradığı bir sırada, ziraat, sanayi, ticaret ve iş hayatının temsilcilerinin, yani halkın gerçekleştirdiği “mesaj” içerikli, “resmî” olmayan “siyasî” bir faaliyettir.

Bu büyük kongrede, ilçesine yapılan zalimane bir savaştan şerefle çıkan bir halkın, yani “yeni Türkiye’nin” savaşta oluşmuş bulunan ve barıştan sonra oluşacak olan “şekline” ve “içeriğine” işaret edilmiştir. Kısacası, tüm dünyaya, yeni Türkiye’nin, temsilcileri vasıtasıyla halkının yaptığı, uygarlıkta yeri olan bir “resim” sunulmak istenmiştir. İzmir iktisat kongresi, Türk toplumunun ekonomik, toplumsal, siyasî ve hukukî tüm temel düzenlerinin kaynağını “millî hâkimiyet” esasından yani “beşerî iradeden” aldığına ve bu temel esasın mutlaklığına, vazgeçilmezliğine işaret etmiştir.

İzmir iktisat kongresinde, ilk kez millî devlet, millî iktisat, millî toplum, millî hukuk düzenlerinin o günün şartlarına uyularak oluşturulması gereğine işaret edilmiştir. Ancak, kongrede, “millîlik” ile “milliyetçilik” asla birbirine karıştırılmamış, dolayısıyla “Türkiye Devletine” iddiaların tersine asla milliyetçilik değil ama, sadece millîlik yakıştırılmıştır.

Gerçekten bu bağlamda olmak üzere, İzmir iktisat kongresi kendine özgü bir pazar ekonomisi düzeninin oluşturulması zorunluluğunu ortaya koymuş ve bunun o günün ortamındaki şartlarına işaret etmiştir. İzmir iktisat kongresinde, şartlar gereği olarak devletin de ekonomik hayatta

yer almasına işaret edilmiş olmakla birlikte, faşizm ve nazizme, salt liberalizme, sosyalizm ve komünizme itibar edilmemiştir.

İzmir iktisat kongresinde, kimi zaman açık, kimi zaman örtülü olarak, “yeni düzen” kuracak, koruyacak ve geliştirecek ve bu düzenin cereyanına imkân verecek, teokrasiden arındırılmış, kaynağını beşerî iradede bulan ve millî toplum, millî devlet, millî iktisat gereklerini sağlayan yeni bir hukuk düzeninin oluşturulması zorunluluğuna işaret edilmiştir.

Böylece, İzmir iktisat kongresinde, bir yandan temsilcileriyle barış masasına oturduğumuz uluslara muhteşem bir kurtuluş savaşı içinde doğan, gelişen, kökleşen ve tüm kurum ve kuruluşlarıyla biçimlenen bir ulusun ve onun egemen ifadesi olan devletin “kimliği” hakkında uyarılarda bulunulurken, öte yandan ileride kurulacak olan “cumhuriyetin” ve yapılacak olan devrimlerin, özellikle Türk hukuk devriminin “meşruiyet” temeli oluşturulmuştur.

Kısacası, İzmir iktisat kongresi, sözünde saklı ilkeler bakımından, Türk ulusunun dünü, bugünü, aynı zamanda yarınıdır.

“*Mevzuatta Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Fikrî Temelleri*” başlıklı ikinci bölüm (s.35-61), Giriş, 1) Devletin Zorunlu Bir Ögesi Olarak Egemenliğin Kaynağı Meselesi, 2) Ulusal Egemenliğin Sonucu Olarak Ulus Devleti Düşüncesi, 3) Ulusal Egemenliğin Diğer Bir Sonucu Ulusal Toplum Düşüncesi Olmuştur, 4) Ulus Egemenliği Düşüncesi Ulusal Hukuk Düşüncesini Zorunlu Kılmıştır, 5) Ulus Devleti Düşüncesi Zorunlu Olarak Ulusal Ekonomi Düşüncesini Doğurmuştur ve Sonuç adlı alt başlıklardan oluşmaktadır.

Bu bölümün sonuç kısmında özet olarak şu bilgiler verilmektedir:

Türkiye cumhuriyeti devletinin hâlâ geçerli olan temel harcını, “Aydınlanma Çağı” düşünceleri, açıkçası “Tabii Hukuk” düşüncesi oluşturmuştur.

Gerçekten, her Türk’ün hür doğduğunu, hür yaşadığını; hürriyetin hukuku tâbiyyeden olduğunu kabul eden; şahsî masuniyet, vicdan, tefekkür, kelâm, neşir, seyahat, akit, sayuamel, temellük ve tasarruf, içtima, cemiyet, şirket hak ve hürriyetlerini Türklerin tabii hukuku gören 1924 Anayasası, özünde, kaynağını 1789 Fransız devrimiyle bayraklaşan, İnsan ve Vatandaş

Hakları Bildirgesi'nden alan 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ne, iç hukukun artık bir parçası olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne vücut veren düşüncelerin filizlenmeye bırakılan çekirdeğini taşımaktadır.

Zorlu bir kurtuluş savaşı ortamı içinde doğan ve biçimlenen Türk ulusunun ülküsü olan toplumsal, ekonomik ve hukuksal düzen, hiçbir zaman teokratik ve ırkçı bir toplum, hukuk ve devlet düzeni olmamıştır, çünkü ne bir din, ne de bir ırk, “vatandaşın” niteliği olmuştur.

Ancak, dâhiyane bir toplumsal yönetim cihazını yaratmak başka şeydir, o cihazı kullanma becerisini göstermek gene başka şeydir. Maalesef, “Türkiye ahalisi”, çok zor şartlarda, kanlı bir savaş sonunda, kendi serbest iradesiyle oluşturduğu mükemmel bir cihazı, yeterince kullanma becerisini gösterememiştir.

Bununla birlikte, Türkiye Devleti, özüne zarar vermeden, yeni düşünceleri ve uygulamaları bünyesinde barındıracak bir biçimde tasarlanmış olduğundan, çağın, fırtınalarının yıkıcı etkilerinden kendisini kurtarmayı, dolayısıyla sonsuza kadar yaşama şansını elde etmeyi başarmıştır. Bugün, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, uygar diğer uluslar gibi, özünde az veya çok tabii hukuk düşüncesinden mülhem bir “ulus devleti” olması, başka uluslarla, eşit koşullar altında, karşılıklılık esasına dayalı olarak uluslar arası örgütler oluşturmasına, ulusal toplumun, ulusal hukukun ve ulusal ekonominin, dünyanın ileri diğer ulusal toplumları, hukukları ve ekonomileri ile bütünleşmesine, öte yandan bu çağın çok tartışmalı sloganı “küreselleşmeye” engel değildir.

“Anayasa'nın Dördüncü Maddesinin Değişmezliği, Birinci, İkinci ve Üçüncü Maddelerinin Anlamı, Kapsamı ve Sınırları Meselesi” başlıklı üçüncü bölüm (s.63-96), Giriş, 1) Sert Anayasalar, Anayasa'nın Dördüncü Maddesinin Kaldırılmazlığı ve Değiştirilemezliği Meselesi, 2) Anayasa'nın Birinci Maddesi Hükmü, 3) Anayasa'nın İkinci Maddesi Hükmü, a) Yöntem, b) Yorum, c) Anayasa'nın İkinci Maddesinde Yer Alan Kavramların Anlamı, Kapsamı ve Sınırları, ca) Anayasa'nın İkinci Maddesinin Temel Cümlesi, cb) Yan Cümlecikler veya Tümleçler, 4) Anayasa'nın Üçüncü Maddesi Hükmü ve Sonuç adlı alt başlıklardan oluşmaktadır.

Bu bölümün sonuç kısmında özet olarak şu bilgiler verilmektedir:

İster yumuşak, ister sert anayasa olsun, madem “temel normu” kaldırmak veya değiştirmeye kalkışmak hiçbir hukuk düzeninde hukuken kabul görmemektedir, öyleyse, iddiaların aksine, anayasanın 1., 2. ve 3. maddelerinin nesnel veya “pozitif” olarak anlamını, kapsamını ve sınırlarını belirlemek zorunludur. Bu yapılmadığı takdirde, kanunların anayasaya aykırılığı iddiasında, anayasanın söz konusu bu hükümlerinin uygulanması mümkün olmaz, çünkü iki bilinmeyenden bir bilinen çıkmaz.

Anayasanın özellikle 2. ve 3. maddesi, hükümlerini yorumsuzluğa veya öznel yorumlara götüren eleştirilerin yerinde ve tutarlı olmadığı görülmektedir, çünkü söz konusu hükümler, tabîi hukuk düşüncesinin belirsizliğinden çıkarak, uluslar arası hukuk veya sözleşmeler hukukunda ifadesini bulan, böylece tarihî evrimi içerisinde pozitif değerler hâlini almış bulunan demokrasi ve insan hakları kuralları ile çelişmemektedirler, çünkü anayasanın 2. maddesinin Avrupa insan hakları sözleşmesi ve eklerine yaptığı göndermeden ötürü söz konusu sözleşmelerin kuralları, bu maddenin kapsamını oluşturmaktadır. Böyle olunca, anayasanın 2. maddesinde yer alan ifadelerin tümünün anlamı, kapsamı ve sınırları, Avrupa insan hakları sözleşmesi ve ekleri olmaktadır.

Atatürk milliyetçiliği, Atatürk inkılâpları ve ilkeleri, meselâ faşizm, nazizm vs. benzeri bir “ideoloji” değildir. Türkiye cumhuriyeti devletinin, açık veya örtülü, resmî bir ideolojisi bulunmamaktadır, çünkü Türkiye cumhuriyeti devleti “... demokratik... bir hukuk devletidir.” Bu demokratik...hukuk devletinin dayandığı Atatürk milliyetçiliği, Atatürk inkılâpları ve ilkeleri, kurtuluş savaşı vererek siyasallaşan bir halkın “var oluş” sebebidir, Türk ulusunun vazgeçilmez, mutlak idealleridir. Kısacası, “Türkiye ahalisini” dün bir “ulus” olarak var eden o ulusun bugününü kuran, yarınına yön veren temel “pozitif” değerleridir.

Anayasa’nın 1., 2. ve 3. maddesi hükümleri, Türkiye cumhuriyeti devletinin, kendine özgü bir “ulus devleti” olarak, “küreselleşmede” yerini almasına engel değildir. Gerçekten, bugün Avrupa devletleri “ulus devleti” olma niteliklerini bozmadan günün icabı olarak ortaya çıkan yeni oluşumlar içerisinde nasıl yer alabiliyorlarsa, aynı şekilde Türkiye cumhuriyeti devleti

de, bir ulus devleti olarak dünyanın yeni oluşumları içerisinde yer alabilir. Ulus devleti olma niteliği nasıl onlara engel değilse, kuşkusuz Avrupa insan hakları sözleşmesini imzalayan bir devlet olarak aynı niteliği taşıyan Türkiye cumhuriyeti devletine de engel değildir.

Prof. Dr. Zeki Hafizoğulları'nın "Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Fikrî Temelleri" adlı eserinin sonunda "Dizin" (s. 97-99) bulunmaktadır.

Yeniden gözden geçirilerek hazırlanan bu eser, kamunun dikkatine ve eleştirisine sunulması dolayısıyla çok yararlı sonuçlar doğuracağına inanıyorum.

Saim KESKİN
Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı